

■ Göncz Árpád kifakadt - írja a La Stampa

„Az úr hangjai hadművelet”

„Budapesten a sajtó újra felfedezi a cenzúrát” címmel közölt cikket szombaton a La Stampa című olasz lap.

A Torinóban megjelent újság első ízben foglalkozott a magyar médiák ügyével, felhasználva a Göncz Árpád és külföldi újságírók egy csoportjának november 10-i kötetlen beszélgetésén – egyéb témák mellett – erről elhangzottakat. Az államfő kijelentette: *a helyzet azért különösen súlyos, mert tavasszal választások lesznek és az elektronikus tömegtájékoztatói eszközök „a kormány kezében vannak”*. Göncz Árpád hivatkozott arra, hogy az amerikai külügyminisztériumot is nyugtalanítja, hogy – mint az újság írja – négy évvel a kommunizmus bukása után újra veszélyben van a szólásszabadság. *„Az elnök is a jobboldali kormány ellen: Európa segít nekünk!”* – hangzik a La Stampa-cikk alcíme.

Minden olyan hangot elhallgattattak, amely nincs összhangban a kormányon lévő konzervatív párt (MDF) nézeteivel – írta a lap tudósítója, Tito Sansa. – Pár éve kezdődött, amikor, hivatalosan takarékosági okokból, megszüntettek néhány olyan tévé- és rádióadást, amelyek nem tet-

szettek *Antall József* kormányfőnek, majd januárban elbocsátották a két intézmény nem objektívnek tartott vezetőjét, akiket a fő párttal szövetséges alelnökök váltottak fel. Életben maradt azonban néhány, a kormányon lévő által nem szívelt műsor, amelyeket azonban a közönség meglehetősen szeretett, mert objektívak, sőt kritikusak voltak, ami újdonságnak számított fél évszázad kommunista propaganda után – írta a tudósító, az Esti Egyenleget, a reggeli lapszemlélt és néhány más politikai műsort említve ezek között.

A reggeli lapszemle „keves tiltakozást kiváltó” megszüntetése és az Esti Egyenleg felszámolása után *„Csurka István ultranacionalista jobboldalához tartozó igazgatókat neveztek ki mind a tévéhez, mind a rádióhoz, a nézők 78 százaléká által visszasírt Egyenleg helyett pedig az unalmas, de a kormányhoz igen hű tv-híradó megy adásba este 10-kor”* – írta a La Stampa, amely szerint az *„úr hangjainak nevezett hadművelet azzal vált teljessé, hogy Antall József egyik hű emberét nevezte ki az MTI igazgatójává”*.

A külföldi újságírókkal folytatott beszélgetésben

Göncz Árpád eleinte igyekezett valamelyest kisebbiteni a médiaháborút, lassanként azonban felszínre tört szabadságharcos természete és – noha igyekezett mérsékelni szavait – végül kifakadt a veszélyben lévő kifejezési szabadság védelmében – írta a tudósító.

– *„Az ellenzék nem szólhat a néphez és ez súlyos, főleg választás előtti időszakban”* – mondta Göncz Árpád, értésre adva, hogy ő államfőként semmit sem tehet, mert Magyarország nem elnöki köztársaság, míg Antall József egyre csak azt ismételt neki, hogy *„a rádió és a televízió független intézmények, nem befolyásolhatjuk a döntéseiket”*.

Göncz Árpád, az *„öreg harcos és liberális értelmiségi”* a külföldi újságírókkal folytatott beszélgetésben arra célzott – írta Tito Sansa –, hogy (Lengyelországtól és Litvániától eltérően) *Magyarországot nem baloldali, hanem jobboldali veszély fenyegeti. A veszély annál súlyosabb, mivel a független tájékoztatást elhallgattatták, „az elektronikus tömegtájékoztató (és az MTI – ezt már a tudósító tette hozzá utólag) pedig a kormány szócsöve – Majdnem úgy tűnik, hogy az államfő a nemzetközi sajtó szolidaritását kéri – fűzte hozzá a La Stampa tudósítója.*

■ A Magyar Rádió Dolgozói Szakszervezetének elnöksége a hét végén állásfoglalást adott ki az intézményben kialakult helyzetről. A nyilatkozat szerint a rádióban kialakult vitás kérdéseket a vezetők és az érdekképviseleti szervek közötti érdemi párbeszédben kell megoldani, s ehhez *önmérésre van szükség, valamint arra, hogy ki-ki tartózkodjék a visszafordíthatatlan lépésektől.* Az elnökség sürgetőnek látja a közszolgálati médiumokra vonatkozó törvényi szabályok meghozatalát, és elhatárolja magát a különböző politikai megnyilvánulásokról, amelyek nem képviselhetik a rádió összes munkatársát.

Babiczy Klára, a Kossuth adó főszerkesztő-helyettese az elmúlt héten *„huszadrangú trócskák”* nevezte azokat a magyar írókat, akik tiltako-

■ Babiczky Klára ismét „megnyilatkozott”

Huszadrangú írócskák?

zástul tiltották műveik közlését a rádióban. A főszerkesztő-helyettes Budapestre a „Közakarat” elnevezésű egyesület összejövetelének vendégeként úgy vélekedett, hogy ezek az írók csupán huszonvalahányan vannak, s az író-társadalomnak elenyésző kisebbséget alkotják. Babiczky megjegyezte: – S akkor még nem számítottuk bele a határon túli magyar írókat. Pedig ott vannak csak igazán magyar írók. Úgy vélte, akik tiltották műveik közlését, nem is igazi

írók, csak „írócskák”. *„A bolha köhög”* – mondta Babiczky. A főszerkesztő-helyettes Esterházy Péter irodalmi munkásságáról így vélekedett: *„Mindenkinek joga van deformálni, púpos lélekkel élni. De ezt ne tegye élénk, mert a mienk egészséges, erős, egyszerű, mindennapi. És magyar.”* Babiczky Klára reményét fejezte ki, hogy a „huszadrangúak” helyett ezentúl „csak a valóban rangos írók művei szerepelhetnek a rádióban”.

Irodalmi tornaóra

Nesze neked, legújabbkori magyar irodalomtörténet. Babiczky Klára rádiós főszerkesztő-helyettesétől tudja meg az ember, hogy huszadrangú írócskákat olvas évek óta a magyar közönség, és bolhaköhögést tanulmányoznak a bölcsészhallgatók. Hogy az írói érzékenység púpos lélekre vall, hogy a magyar nyelv és a gondolkodás árnyaltsága az egészséges, egyszerű lélek kárára megy. Hogy irodalmunk, mint egy tornaórán, futtyelekre és kurjantásokra kellene hogy sorbaálljon.

És Babiczky előkapja a nagy adut is, azt a szót, hogy magyar. Cinikusabb és ostobább összehasonlítást elképzelni sem tudok, mint ha ebben a helyzetben határon túli magyar írók magyarságát és főként írótságát állítják szembe az itthoni tiltakozó írókéval. Ha jól megnézzük, az, amit bizonyos szempontból nemzeti kiállásnak értelmeznek a határon túli írók részéről, az ott, a határon túl, ugyanabból a szabadságszerető írói önértékből ered, amely itt, a határon innen, nem hajlandó szóltalan maradni a szólásszabadság megsértése előtt.

Számomra a két vonás rokon. Rokon az, ha Kányádi Sándor a nyelv „csak azért is” vándorköszörűseként járja az erdélyi falvacskákat, és rokon az, ha Esterházy Péter „csak azért sem” járul hozzá a hatalmi öntőformák alkalmazásához.

A napokban alkalmunk volt megismerni Baka István, Darvasi László, Podmaniczky Szilárd és Rigó Béla írók, s Ilia Mihály irodalomtörténész véleményét a tiltakozásról. Szegeden élő, vagy Szegedhez kötődő írók. Babiczky szerint trócskák. Ilia tanár úr, aki a határon túli magyar irodalom egyik legjobb ismerője is, azt mondta akkor: meglátják, a rádiós alelnök semmi más, egyedül azzal vonul majd be az emlékezetbe, hogy örült Esterházy Péter, Nádas Péter, Zalán Tibor vagy Bodor Ádám távolmaradásának. Úgy látszik, ebben az emlékezetben még egy kis helyet kell szorítanunk, Babiczky Klárának.

Íróink pedig legyenek erősek, egészségesek, mindennapiak.

Lépcs, indulj!

Panek Sándor

■ Mielőtt a sajtóetikára térnénk, először is tennék egy fontos megjegyzést: ha etikáról beszél valaki, az még nem jelenti azt, hogy magát száz százalékgig etikusnak, erkölcsileg tisztának vallja. Az etika tudományág, amely normákat, és megadási javaslatokat talál az emberi együttéléshez, az erkölcsi cselekvéshez, s a „bűnös ember” is mondhat erről valamit. Ami miatt egy kissé mégis illetékesnek érzem magam – általános polgári érdeklődésemem túl – az sajtós tevékenységem: magam is írókat, szerkesztőket. (Dr. Máté-Tóth András az 1986-ban alapított Egyházfórum szerkesztőbizottsági tagja. A negyedévenként megjelenő, olvasói és támogatói által fönntartott, független, katolikus folyóirat az egyház és a társadalom viszonyának megújítását igyekszik szolgálni.) S miért beszélek sajtóetikáról? Teológiai tanulmányaimat Ausztriában fejeztem be, és doktorátusomat is ott szereztem. Két témakörrel különösen sokat foglalkoztam: gyakorlati teológiával és erkölcs-teológiával; utóbbiból a sajtóetika speciális kurzusait vettem fel.

■ Melyek hát a sajtóetika legfontosabb tartópillérei?

– A Tízparancsolatban benne van: mindig igazat kell mondani! De ezen túl az érdekelt, milyen segítséget tud nyújtani a keresztény sajtóetika, vagy (ha úgy tetszik) a modern sajtóetika annak, aki újságot ír, szerkeszt, és fogyaszt – tehát az olvasót sem hagyva ki a sorból! Tanulmányaim szerint az első ilyen tétel, hogy a keresztény etika azt mondja: Jézus Krisztus „hír”. Ez azért jelentős, súlyos tétel, mert az „ige” lett testté, s az ige mozgást, dinamikát kifejező szó. Az ember pedig olyan, mint Jézus Krisztus, s minden emberben az Isten egy szeretetüzeneete testesül meg, mindenkinek van híre, s amikor megszólalunk, kifejezzük egész emberségünket, egyfajta egzisztenciális tettet hajtunk

■ Dr. Máté-Tóth András a sajtóetikáról

„A liberalizmus Isten szép ajándéka..”

végre. Ez azt jelenti, hogy sajtóetikáról beszélve nem választható szét ember és hír, mert minden kimondott hírből az egész ember is benne van. Nincsen embertől független hír.

■ Elkülöníthető az „objektív” hír, s a „szubjektív” kommentár?

– Csak részben, mert a hír mégis értékelés eredménye, mivel azt a szerző a hírek dömpingjéből kiválasztotta. Emögött szerkesztői döntés van. S most a tévében-rádióban éppen ennek a döntésnek a kompetenciájáról folyik vita: ki jogosult a döntést elvégezni, s e kérdésben mely szempontokat kell erkölcsileg és szakmailag érvényesíteni. S itt érdemes még valamire fölfigyelni. Minden ember egyéni világlátással bír, s akik a kommunikációt hivatásszerűen végzik (sajtósok, papok, közéleti személyiségek), azoknak nagyon nehéz a saját világlátásuktól kissé elszakadni, s elkerülni, hogy működésük lényegüként mőresre tanítsák a társadalmat, vagy annak bármely tagját, megmondják, mi a jó, és mi a rossz. Ez már az alázat kategóriája: fontos távolságot tartani, hogy a média azt szolgálja, amiért életre hívták: a társadalom kommunikációját.

■ Hogyan teheti ezt?

– A sajtónak arra kell serkentenie, hogy a társadalmi „beszélgetés” árnyaltabb, közvetlenebb lehessen, s nem arra ösztönözni, hogy a társadalom a sajtóval folytasson párbeszédet. Ez kificamodott helyzet...

■ Hogyan kellene a társadalomnak megítélnie a sajtót?

– Mítoszatlanításra lenne szükség. A sajtó nem isten, az újságírók nem papok, nem a

Dr. Máté-Tóth András a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola társadalomelméleti tanszékének docense, teológus. Doktori disszertációját a sajtóetika tárgyköréből írta. Az utóbbi időben főllángolt média-vitában a sajtó hazai vízei igencsak magasra korbácsolódtak, s a polémia résztvevői néha kevéssé válogatnak eszközeikben. Vajon a sajtóetika kutatója hogyan látja ezt a helyzetet?

titkok tudói. Az emberek, akiket megszólaltatnak, tudják a „titkot”, s azért juttatják őket szóhoz, hogy ez a „titok” lelepleződjék, és mindenki számára hozzáférhetővé legyen. Ezt csak úgy lehet elérni, ha a sajtó is megváltoztatja a társadalom, s a kormány azon képzetét, hogy itt totális, mindentudással rendelkező eszközről van szó. Egyik szemem sír, de a másik nevet a médiabotrány miatt. Aminek örülök: kiderült, hogy itt emberek dolgoznak! A sajtó munkatársai műsorfőlratból szemlélyekké váltak, s ez nagy lehetőség a társadalom számára, hogy megismerje a sajtó belső világát. Itt van egy könyv: bajor iskolák tanárainak segédfüzete a média megismeréséről, kezeléséről. Általános iskolától a gimnáziumig megtanítják a gyerekeknek, hogyan működik a sajtó, s azt, hogyan éljenek vele, ahelyett, hogy kiszolgáltatottjai lennének. Itthon is elkelne valami hasonló, akár az egyes szerkesztőségek összefogása árán is. Magyarországon az ország lakosai egyfajta naiv elfogultsággal, passzívan, tárgyátvesztő elvárásokkal fordulnak a sajtó felé. Ez etikai probléma is.

■ A sajtó (közkeletű megfogalmazás szerint) hatalom. De mi a viszonya az országot kormányzó hatalomhoz?

– A sajtó a liberalizmus szülötte, s a liberalizmus idézte

a társadalom emlékezetébe, hogy a szabadság csaknem a legnagyobb érték a világon. Annál már csak a szeretet nagyobb, de csak szabadon lehet szeretni! E gondolat az egyháztól sem idegen. Egy katolikus folyóirat szerkesztője mondta: „a liberalizmus Isten szép ajándéka az egyház számára, hogy az könnyebben visszatárljon az eredeti evangéliumhoz.” A napi sajtó születésétől, a XIX. század közepétől fogva, a sok szempontból feudális viszonyokat őrző magyar társadalomban a kormánnyal, egyházakkal szemben kritikus, leleplező, demisztifikáló szerepet játszott. A világon mindenütt ez a sajtóorgánumok rendeltetése. Azért jöttek létre, hogy az egyházi és monopólium helyzetű információs szolgáltatást szétválasszák, és a hatalomtól független, vagy csak részben függő tájékoztatást, véleménycserét adjanak a polgárok kezébe. Emiatt a sajtó – lényegéből fakadóan – hatalomkritikus, s minden hatalomnak örvendenie kell, hogy a sajtó hatékony cselekvését lehetővé tévő kritika minden reggel ott van az előfizetők postaládájában. Mert ha egy hatalom ki akarja kerülni a nyilvánosságot, vagy az alattvalóit (legyenek azok jobbgyok vagy polgárok), beleesik a hatalommal való visszaélés mindennapi kísértésébe. Ezért az átláthatóságot szolgáló sajtó az irányítók legszentebb garanciája arra, hogy a hatalom

ne váljon öncélúvá. Ezt csak egy plurális sajtóvilág képes megteremteni. Most Magyarországon különösen lényeges, hogy a plurális tájékoztatás jelen legyen, s ha ezt csorbítják, akkor az emberek legalapvetőbb jogaiba, a szabad tájékoztatás jogaiba tipornak bele.

■ Mi az oka annak, hogy a sajtó szerepe ennyire felértékelődött?

– Átmenetileg természetes, hogy a kommunikáció kérdése Magyarországon, s a poszt-szocialista országokban hangsúlyosabb, mint másutt. Ez azért van, mert bizonytalan a hatlami egyensúly. „Egyensúlytalanság” van, s ezt a sajtó is tükrözi. Nagyon rossz, ha a sajtó a politikai élet közepontjába kerül. A sajtó ugyanis eszköz: feladata, az erkölcsi kötelessége, hogy beléltásson a dolgokba. A belső viták túlhangsúlyozásával azonban erre a szerepre alkalmatlanná válhat, hitelét veszítheti.

■ Hogyan itéli meg a kormány és a sajtó viszonyát?

– Nagy reményekkel láttam a kormánypárt törekvéseit, hogy jó viszonyt alakítsanak ki a sajtóval... De kevés politikust láttam, aki bevallotta volna, mennyire rosszul esik neki, hogy miközben ő a meggyőződése szerinti legjobbat akarja, róla a sajtó súlyos kritikát mond. Nem arról beszélnek a kormánypárti politikusok, hanem arról, hogy a „sajtó-lobby” megakadályozza az ország fölvilágosítását. S ugyanolyan dolgokat mondanak a sajtóról, mint az ellenzékéről.

■ Mi a magyarázata ennek az érzékenységnek?

– Minden hatalom ideges, ha kritizálják, mert úgy szereti a kritikát, mint a center a szélről jövő passzokat, amiből gölt lehet rúgni: csak azt a kritikát fogadja szívesen, amelyre már eleve szavazatmegnyerő válasza van. Ez viszont amolyan „műkritika.” Azt se feledjük, hogy minden hatalomnak vannak zűrés

ügyei... Ezenfelül a jelenlegi kormánypártok tagjaira (persze másokra is) jellemző egyfajta túlfűtöttség, pátos, amivel a politikai életben, az információk-állásfoglalások közlésében olyan szituációt teremtenek, amelyben nem illik visszabeszélni. Sokan úgy szónokolnak a Parlamentben, mintha a templomban prédikálnának. És a templomban nem illik visszabeszélni. Ha mégis visszaszólnak, akkor nemcsak a tisztelendő úr, de a hívek is nagyon idegesek lesznek, mert a játékszabályokat elrontja valaki... Tudomásul kellene venni, hogy nem a prédikáció szabályai szerint politizálunk. És az nagyon jó, hogy ha a prédikáló politikusokat a „pimasz” újságok, hírműsorok megfricskazzák, megglosszazzák, leleplezik... Bizonyos vagyok abban, hogy nagyon fontos – és ez az én professzoromnak is vesszőparipája volt – az alapelv, amely szerint „minél nagyobb az előre látható negatív hatás, annál súlyosabb követelmény az illető hírt mégis közreadni.” Nem azért, hogy sokkoljunk és destruktívak legyünk, hanem mert ha erősen negatív visszahatás érkezik, az csak annyit jelent, hogy sikerült serkenteni a társadalmi kommunikációt.

■ Hogyan lehet megfelelni az etikai követelményeknek?

– A mai politikusok, de a vezető lapok publicistái sem tarthatják magukat az ország tanító mestereinek. Politikusok vannak és újságírók, meg az istenadta nép... Az újságírók számára (különösen itt, Kelet-Európában) fontos erkölcsi felhívás, hogy ne engedjenek egy jottányit sem a tényekből, sem a saját személyükből. Senki sem kötelezhető olyan munkára, amit nem tud jól elvégezni, de az újságírókat kivülről sem lehet arra kényszeríteni, hogy úgy írjanak, ahogy nem akarnak írni.

Nyilas Péter